

> Retouradres Postbus 40225, 8004 DE Zwolle

Windpark Zeewolde B.V.
W. Veldboom
Futenweg 8
3898 LG ZEEWOLDE

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 40225,
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
F 070 378 61 39
wnb@rvo.nl

Onze referentie
Aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bijlagen
2

Datum 7 mei 2018
Betreft Beslissing op uw aanvraag

Geachte heer Veldboom,

Op 2 december 2016 heeft u een ontheffing aangevraagd. Ik heb uw aanvraag met de aanvullingen van 13 juli 2017 en 16 november 2017 beoordeeld. In deze brief licht ik dit nader toe en leest u wat mijn beslissing is.

De Wet natuurbescherming

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. Het overgangsrecht in deze wet bepaalt dat aanvragen die onder de Flora- en faunawet zijn ingediend en waarop nog geen besluit is genomen, worden beoordeeld volgens de Wet natuurbescherming. Dit kan van invloed zijn op dit besluit, omdat vanaf 1 januari 2017 een aantal soorten niet meer bij wet zijn beschermd of dat juist wel zijn geworden. Het kan ook zo zijn dat in uw projectgebied soorten voorkomen die beschermd zijn, maar waar u nu nog geen ontheffing voor heeft. In dat geval dient u mogelijk een aanvullende ontheffing aan te vragen bij het bevoegd gezag.

Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Vorbereiding

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor windpark Zeewolde. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatie­regeling van toepassing.

De minister van EZK heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor windpark Zeewolde bevorderd. Onderhavig besluit is samen met het inpassingsplan en de andere besluiten als volgt voorbereid:

- Op 30 november 2017 is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant;
- Kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- Op 29 november 2017 is door de toenmalige minister van EZ een ontwerp van het besluit aan initiatiefnemer gezonden;
- Het ontwerp van het besluit heeft van 1 december 2017 tot en met 11 januari 2018 ter inzage gelegen bij de gemeenten Zeewolde en Almere.

Zienswijzen

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerpbesluiten voor 'windpark Zeewolde' zijn in totaal 8 zienswijzen (allen uniek) over de ontwerpbesluiten naar voren gebracht. Zie de antwoordnota zienswijzen voor een overzicht van de behandeling van de zienswijzen.

In de antwoordnota vindt u ook de reacties op de inhoudelijke punten uit de zienswijzen die niet specifiek zijn, respectievelijk over alle ontwerpbesluiten gaan. Tegen het ontwerp van dit besluit zijn zienswijzen ingediend. In de genoemde antwoordnota vindt u de reacties op de inhoudelijke punten van de ontwerpbesluiten waarvan de reactie niet is opgenomen in het besluit zelf.

Bekendmaking besluiten

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierder lid, van de Wet ruimtelijke ordening worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZK bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZK daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers en grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden apart geïnformeerd.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Inhoud aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de exploitatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het project betreft de exploitatie van 91 windturbines. U vraagt ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de aalscholver (*Phalacrocorax carbo*), blauwe reiger (*Ardea cinerea*), boerenwaluw (*Hirundo rustica*), bonte vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*), bonte strandloper (*Calidris alpestris*), boompieper (*Anthus trivialis*), bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*), bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*), buizerd (*Buteo buteo*), fitis (*Phylloscopus trochilus*), gaai (*Garrulus glandarius*), gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), gele kwikstaart (*Motacilla flava*), gierzwaluw (*Apus apus*), goudhaan (*Regulus regulus*), goudplevier (*Pluvialis apricaria*), grasmus (*Sylvia communis*), graspieper (*Anthus pratensis*), grauwe gans (*Anser anser*), grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*), groenling (*Carduelis chloris*), grote lijster (*Turdus viscivorus*), heggenmus (*Prunella modularis*), holenduif (*Columba oenas*), houtduif (*Columba palumbus*), houtsnip (*Scolopax rusticola*), huiszwaluw (*Delichon urbica*), kauw (*Corvus monedula*), keep (*Fringilla montifringilla*), Kievit (*Vanellus vanellus*), kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*), kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*), kleine plevier (*Charadrius dubius*), kneu (*Carduelis cannabina*), knobbelzwaan (*Cygnus olor*), kokmeeuw (*Larus ridibundus*), kolgans (*Anser albifrons*), koolmees (*Parus major*), koperwiek (*Turdus iliacus*), krakeend (*Anas strepera*), kramsvogel (*Turdus pilaris*), kuifeend (*Aythya fuligula*), meerkoet (*Fulica atra*), merel (*Turdus merula*), nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*), oeverloper (*Actitis hypoleucos*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), pimpelmees (*Parus caeruleus*), putter (*Carduelis carduelis*), rietgors (*Emberiza schoeniclus*), rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*), ringmus (*Passer montanus*), roodborst (*Erithacus rubecula*), roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), scholekster (*Haematopus ostralegus*), sijs (*Carduelis spinus*), smient (*Anas penelope*), sperwer (*Accipiter nisus*), spreeuw (*Sturnus vulgaris*), sprinkhaanrietzanger (*Locustella naevia*), stormmeeuw (*Larus canus*), tafeleend (*Aythya ferina*), tapuit (*Oenanthe oenanthe*), tjiptjaf (*Phylloscopus collybita*), toendrarietgans (*Anser serrirostris*), torenvalk (*Falco tinnunculus*), tuinfluiter (*Sylvia borin*), tureluur (*Tringa totanus*), leeuwerik (*Alauda arvensis*), vink (*Fringilla coelebs*), visdief (*Sterna hirundo*), waterhoen (*Gallinula chloropus*), waterral (*Rallus aquaticus*), watersnip (*Gallinago gallinago*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*), wintertaling (*Anas crecca*), witte kwikstaart (*Motacilla alba*), wulp (*Numenius arquata*), zanglijster (*Turdus philomelos*), zilvermeeuw (*Larus argentatus*), zwarte kraai (*Corvus corone*), zwartkop (*Sylvia atricapilla*) en de zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*); alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathussi*) en de tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*).

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Besluit

Ik verleen u voor de periode van 25 jaar nadat de eerste turbine van het nieuw op te richten windpark in bedrijf is genomen ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 voor zover dit betreft het opzettelijk doden van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluit, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart; alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 voor zover dit betreft het doden van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis. Mijn overwegingen voor dit besluit worden in bijlage 1 toegelicht.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

- a. De ontheffing wordt voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
- b. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die volgens de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
- c. Deze ontheffing ziet toe op de exploitatie van de 91 nieuw te plaatsen windturbines. Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het plangebied wordt begrensd door de A6 in het noorden en de Hoge Vaart in het zuiden. Aan de westzijde wordt het gebied begrensd door de A27 en aan de oostzijde door Lepelaarstocht en de Schollevaartweg, één en ander zoals is weergegeven in bijlage 3 bij de aanvraag.
- d. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met het bevoegd gezag indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de soorten waarvoor ontheffing is verleend worden aangetroffen, er meer slachtoffers vallen dan in de aanvraag zijn voorzien onder de soorten waarvoor ontheffing is verleend of andere handelingen als bedoeld in voorschrift c noodzakelijk zijn.
- e. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

- f. Een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief dient gedurende de ontheffingsperiode op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
- g. U dient ten minste 1 week voorafgaand aan de ingebruikname van de eerste windturbine hiervan melding te doen bij het bevoegd gezag.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Specifieke voorschriften

- h. U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing Flora en faunawet' van 1 december 2016. De aanvraag en de daarbij behorende stukken maken integraal onderdeel uit van dit besluit.
- i. De verdeling van de 91 windturbines is als volgt:
- 22 windturbines met een maximale hoogte van 220 meter en een rotordiameter van 142 meter;
 - 37 windturbines met een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 132 meter;
 - 9 windturbines met een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 110 meter;
 - 23 windturbines met een maximale hoogte van 150 meter en een maximale diameter van 120 meter.
- j. U dient maatregelen te treffen om slachtoffers onder voornoemde (trek)vogels zo veel mogelijk te voorkomen waarbij aandacht besteed wordt aan de volgende twee maatregelen:
1. De bestaande 221 turbines dienen vóór 31 december 2026 te worden gesaneerd. Medio 2020 worden 36 turbines gesaneerd en de resterende 185 turbines uiterlijk 31 december 2026, conform de aanvullende zienswijze van 26 februari 2018. Na afronding van de sanering is zeker gesteld dat het aantal slachtoffers gereduceerd wordt met naar verwachting de in de aanvraag genoemde aantallen.
 2. U dient het nieuwe windpark (tenminste) gedurende de dubbeldraaitijd van 2021 tot en met 2026 uit te rusten met een stilstandvoorziening teneinde het aantal vogelslachtoffers wat valt als gevolg van de exploitatie te reduceren. Hierbij dient u het volgende in acht te nemen:
 - Stilstand is uitsluitend noodzakelijk tijdens nachten met intensieve vogeltrek (5, fairly great of hoger)¹ in de maanden maart, april, mei, september, oktober en november.
 - De stilstand kan in de voornoemde periode beperkt worden tot maximaal 25 nachten per jaar waarop intensieve vogeltrek plaatsvindt indien gebruik gemaakt wordt van de dagelijkse trekvoorspellingen² van de Koninklijke Luchtmacht;

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

¹ 6: great, 7: very great, 8: extremely great, zie ook <http://www.flysafe-birdtam.eu/>

² <http://www.flysafe-birdtam.eu/>

- De stilstand kan in de voornoemde periode beperkt worden tot enkele uren van intensieve trek tijdens maximaal 25 nachten per jaar indien gebruik gemaakt wordt van een lokale vogelradar. Mogelijke bruikbare typen zijn terug te vinden in Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p44 en verder.
 - In het voorjaar ligt de periode met intensieve trek in het begin van de nacht. In het najaar ligt de periode met intensieve trek in de tweede helft van de nacht.
- k. De stilstandvoorziening ten aanzien van vleermuizen bestaat eruit de draaisnelheid van de rotoren voor de gehele operationele periode van het windpark te beperken tot < 1rpm onder de volgende specifieke omstandigheden:
- Uitsluitend in de periode tussen 1 augustus en 1 oktober;
 - Én tussen zonsondergang en zonsopkomst;
 - Én temperatuur hoger dan 12 graden Celsius;
 - Én windsnelheid lager dan of gelijk aan 5 m/s op ashoogte;
 - Én bij de afwezigheid van neerslag.
- l. Monitoring van de maatregelen voor vogels en vleermuizen dient plaats te vinden op de manier die u beschreven heeft in uw aanvullende zienswijze van 26 februari 2018. Indien resultaten uit monitoring aanleiding geven tot het nemen van aanvullende mitigerende maatregelen of versoepeling van de stilstandvoorziening voor vogels of vleermuizen, dan kunt u hiertoe een verzoek indienen bij het bevoegd gezag.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Overige voorschriften

- m. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.
- n. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte te worden gesteld.
- o. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, minimaal vier maanden voor het verstrijken van deze termijn, een verzoek tot verlenging van de ontheffing in te dienen bij het bevoegd gezag. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.

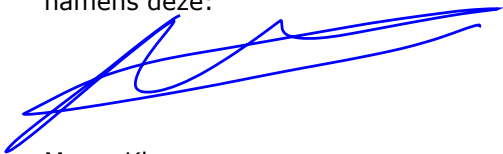
Beroep

Belanghebbenden kunnen tegen dit besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag na die waarop het besluit ter inzage is gelegd. Een belanghebbende die redelijkerwijs niet kan worden verweten dat hij geen zienswijze naar voren heeft gebracht op het ontwerp van het desbetreffende besluit kan ook beroep instellen.

Op dit besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het besluit. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd. Het wordt aanbevolen in het beroepschrift te vermelden dat de Crisis- en herstelwet van toepassing is.

Met vriendelijke groet,

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit,
namens deze:

Marco Klaassen
Teammanager Vergunningen
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bijlage 1: Overwegingen Wet natuurbescherming

Onderzoek

Vogels

Uit de stukken blijkt dat de appelvink, blauwborst, braamsluiper, fuut, goudvink, grote Canadese gans, grote gele kwikstaart, kleine zwaan, koekoek, kruisbek, kwartel, noordse kwikstaart, paapje, slobbeend, spotvogel, wilde zwaan, winterkoning, witgat en de zwarte mees in het plangebied verwacht worden, waarbij incidentele slachtoffers kunnen vallen. Mogelijk is er dan ook sprake van voorzienbare slachtoffers onder soorten waar u thans geen ontheffing voor aanvraagt. Ik adviseer u hier kennis van te nemen en, indien aan de orde, ontheffing aan te vragen.

Deze conclusie heeft echter geen invloed op mijn besluit. Mijn beoordeling beperkt zich tot de soorten waar u wel een ontheffingsaanvraag voor ingediend heeft.

Instandhouding van de soorten

Artikel 3.1, lid 1 Wet natuurbescherming: Vogels

Bij het onderzoek naar het aantal slachtoffers is uitgegaan van de maximale sterfte per jaar in het gehele windpark, zowel de huidige als de toekomstige windturbines zijn in de berekening naar het aantal slachtoffers meegenomen. Van de merel, koperwiek, kramsvogel, wilde eend, spreeuw en de zanglijster worden per soort maximaal 160 slachtoffers per jaar verwacht. Van de gierzwaluw, houtduif, kievit, kleine mantelmeeuw, kokmeeuw, kolgans, stormmeeuw, veldleeuwerik en de zilvermeeuw worden per soort maximaal 110 slachtoffers per jaar verwacht. Van de boerenzwaluw, goudhaan, goudplevier, graspieper, holenduif, koolmees, kuifeend, krakeend, meerkoet, pimpelmees, roodborst, smient, waterhoen, watersnip, wulp en de vink worden per soort maximaal 62 slachtoffers verwacht. Van de buizerd, grauwe gans, grote lijster, houtsnip, kauw, scholekster, toendrarietgans en de zwarte kraai worden per soort maximaal 22 slachtoffers per jaar verwacht. Van de aalscholver, blauwe reiger, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, grasmus, grauwe vliegenvanger, groenling, heggemus, huiszwaluw, keep, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborsttapuit, sijs, sperwer, sprinkhaanzanger, tafeleend, tapuit, fitis, tjiftjaf, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, waterral, wintertaling, witte kwikstaart, zwarte roodstaart en de zwartkop worden per soort maximaal twaalf slachtoffers per jaar verwacht. Van de bonte strandloper, bruine kiekendief en de visdief worden per soort maximaal vier slachtoffers per jaar in windpark Zeewolde verwacht.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in paragraaf 4.1.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven en het saneren van 221 bestaande windturbines in het gebied.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden en wordt het plaatsen van windturbines langs de Ibisweg voorkomen.

Beoordelingskader vogels

In artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming is de bescherming van vogels als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn vastgelegd. Ze ziet daarmee op de bescherming van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het EG Verdrag van toepassing is. Voor een groot deel betreft het hier trekvogels. Trekvogels vormen een "gemeenschappelijk erfgoed en de doeltreffende bescherming van de vogels is een typisch grensoverschrijdend milieuvraagstuk dat een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid impliceert" (derde overweging van de considerans bij de Vogelrichtlijn). Deze overweging verdient met name aandacht in de context van aan windenergie gerelateerde voorzieningen. Zowel op zee als op het land worden vogels in het kader van de energietransitie geconfronteerd met steeds meer energie gerelateerde obstakels op hun 'flyway'. Dit is door de Europese Commissie erkend in die zin dat speciaal voor de oprichting van windparken een gidsdocument tot stand is gekomen, waarin aandacht wordt gevraagd voor de nauwkeurige beoordeling van effecten op strikt beschermde soorten, waaronder vogels³.

In de Wet natuurbescherming (artikel 1) wordt de staat van instandhouding voor soorten als volgt gedefinieerd: "*Staat van instandhouding van een soort: het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het in artikel 2 van de Habitatrichtlijn*".

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "*alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten*". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "*rekening moeten houden*" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

³ EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, Europese Unie, 2011. ISBN 978-92-79-18647-9.

Het effect op de staat van instandhouding en de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand moet worden beperkt, worden hieronder behandeld.

Beoordeling

Uit uw aanvraag blijkt dat u van mening bent dat het treffen van mitigerende maatregelen niet noodzakelijk is, omdat het aantal aanvaringslachtoffers in het nieuw te realiseren deel van het windpark Zeewolde in cumulatie met het reeds bestaande deel van windpark Zeewolde lager is dan 1% van de natuurlijke mortaliteit (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Ontheffing van het verbod genoemd in artikel 3.1, lid 1, van de Wnb kan uitsluitend worden verleend mits voldaan is aan elk van de voorwaarden genoemd in artikel 3.3, lid 4, van de Wnb.

Voor de verlening van een ontheffing voor vogels moet voldaan worden aan de volgende voorwaarden:

- a. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. Zij is nodig:
 - 1° In het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
 - 2° In het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - 3° Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
 - 4° Ter bescherming van flora of fauna;
 - 5° Voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt, of
 - 6° om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan;
- c. De maatregelen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort."

In deze paragraaf wordt getoetst aan "andere bevredigende oplossingen" en "de maatregelen leiden niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort". Het beoordelen van de belangen, de tweede voorwaarde waaraan het project moet voldoen, gebeurt elders in dit besluit.

Er mogen geen andere bevredigende oplossingen bestaan. Andere locaties zijn onderzocht in het Milieu Effect Rapport (MER) en de locatie is op basis van het plan MER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen.

De aanvraag gaat uit van een zogenaamd "worst-case scenario", waarbij aangenomen wordt dat één type turbine gebruikt wordt met een grote rotor en een lage as. Uit afbeelding 1.1 van de aanvraag blijkt echter dat dit in de praktijk niet het geval hoeft te zijn; hier wordt immers gesproken over 4 tiphoogten binnen het windpark, nader uitgewerkt in tabel 2.1. Een wijziging in de tiphoogte zou kunnen leiden tot het toepassen van een ander type turbine. Uit de term "worst case scenario" wordt daarnaast afgeleid dat er op voorhand niet uitgesloten kan worden dat er ook scenario's of alternatieven bestaan die gunstiger uit kunnen pakken, dat wil zeggen een lager slachtoffer aantal kennen. Deze alternatieven zijn mogelijk gunstiger voor de staat van instandhouding.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Een beoordeling van deze mogelijk gunstigere alternatieven laat u in uw aanvraag achterwege. Het bestaan van andere bevredigende oplossingen, waarbij minder slachtoffers vallen kan op voorhand dan ook niet uitgesloten worden. Hierbij valt te denken aan de overige scenario's maar ook het treffen van mitigerende maatregelen, mits deze proportioneel zijn en derhalve gezien kunnen worden als een andere *bevredigende* oplossing.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bij het bepalen of een andere oplossing bevredigend genoemd kan worden, worden in de praktijk twee toetsingscriteria gehanteerd:

- een ecologisch betere oplossing voor het project;
- deze ecologisch betere oplossing moet proportioneel zijn ten opzichte van het project.

Deze oplossing dient een ecologisch betere oplossing te zijn waarbij het doel waartoe het project wordt uitgevoerd nog wel mogelijk moet zijn. De mogelijke beperkingen die uit de ecologische maatregelen kunnen volgen moeten proportioneel zijn. In het geval van een windpark betekent dit dat de ecologische maatregelen het rendement van het windpark niet teveel mogen beïnvloeden. Het doel van het windpark is immers het winnen van energie uit wind.

De exploitatie van het windpark mag niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten, waarbij het doden van individuen niet zonder meer leidt tot het niet behouden van de staat van instandhouding.

Het feit dat er slachtoffers vallen brengt met zich mee dat een (lokale) populatie kleiner wordt, doordat er minder exemplaren zijn. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs het niet behouden van de staat van instandhouding met zich mee te brengen. In de uitvoeringspraktijk wordt het ORNIS criterium gebruikt als indicator om te bepalen of er een kans bestaat dat de staat van instandhouding (SVI) in gevaar komt. Dit criterium is zowel door het Hof van Justitie van de Europese Unie als door de Afdeling bestuursrechtspraak geaccepteerd als indicatie voor de eventuele gevolgen voor de staat van instandhouding. Hierbij geldt in de uitvoeringspraktijk dat de SVI zeker niet in het geding komt indien de mortaliteit vanwege het project kleiner is dan 1% van de jaarlijks sterfte van de soort blijft en dat een nadere beoordeling vereist is zodra de 1% grens gepasseerd wordt.

De link die u legt tussen de norm en de noodzaak tot het treffen van mitigerende maatregelen is dan ook niet juist zoals eveneens blijkt uit de uitspraak van de Afdeling van 16 augustus 2017 met kenmerk ECLI:NL:RVS:2017:2206. Uit deze uitspraak volgt dat die afweging met name is gedaan tegen de achtergrond dat door de ontheffing de gunstige staat van instandhouding niet in geding is. Die voorwaarde is echter niet van invloed op de bevoegdheid van de Minister om aanvullende maatregelen in de vorm van voorschriften aan de ontheffing te verbinden. Daarnaast geldt op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten".

Wellicht ten overvloede merk ik op dat het voortbestaan van prioritaire soorten van communautair belang een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle Lid staten. Onafhankelijk van de door Nederland te behalen energiedoelstellingen zal Nederland ook invulling dienen te geven aan de Vogel- en Habitatrichtlijn. Gezien deze bevoegdheid verbind ik aan de ontheffing de verplichting tot het saneren van de 221 bestaande windturbines en het instellen van een (tijdelijke) stilstandvoorziening, hetgeen hierna nog nader wordt toegelicht.

Het winstoogmerk dat u als ondernemer nastreeft is een legitiem belang, maar dit acht ik van ondergeschikt belang bij het behalen van zowel de energie als de ecologie doelstellingen. Het is mogelijk om tegen een zeer beperkt verlies in energie productie (ca 1,25%⁴) een ecologische winst te halen doordat er ongeveer 75% minder slachtoffers vallen onder vogels en ongeveer 85% minder slachtoffers onder vleermuizen.

Nu uit uw aanvraag blijkt dat er sprake is van een aantasting van de staat van instandhouding ligt het treffen van mitigerende maatregelen voor de hand. Uit uw aanvraag blijkt dat hier een aantal opties voor bestaan.

U stelt voor om een voorschrift op te nemen dat: "mitigatie plaatsvindt conform een voorafgaand aan start van de bouw van de windturbines aan te leveren Stilstand- en saneringsplan ten bate van vleermuizen Windpark Zeewolde" (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Nu vastgesteld moet worden dat er ook onder vogels slachtoffers te verwachten zijn ligt het voor de hand vogels ook te betrekken in het saneringsplan.

Uit de aanvraag blijkt dat er zich in het plangebied al een groot aantal windturbines bevindt, waarvan 221 turbines gesaneerd zullen worden. U heeft ter indicatie een saneringsplan aan uw aanvraag toegevoegd. U geeft echter aan in paragraaf 2.4 van uw aanvraag dat dit een concept plan betreft, omdat de volgorde van de sanering kan wijzigen; het saneringsplan is dan ook niet bedoeld als vast gegeven. U beschrijft in uw aanvraag noch zienswijze welke reductie hoort bij de verschillende fasen van de sanering; u beschrijft uitsluitend de totale reductie nadat alle bestaande turbines gesaneerd zijn. Uit de door u ingediende zienswijze blijkt dat in 2026 alle bestaande turbines gesaneerd zijn en dat het de bedoeling is dat gedurende een periode van 5 jaar zowel maximaal de 221 bestaande turbines als de 91 nieuwe turbines tegelijkertijd in bedrijf zullen zijn. Gedurende die periode zullen de 221 turbines worden verwijderd.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

⁴ (<http://www.ee-eemdelta.nl/nieuws/nieuws/vogelsterfte-door-windturbines-omlaag-met-weinig-rendementsverlies>, geraadpleegd op 12 oktober 2017)

Uit uw aanvraag blijkt dat de exploitatie van de nieuwe turbines in combinatie met de aanwezigheid van de bestaande windturbines, leidt tot extra vogelslachtoffers gedurende de eerste 5 jaar van de exploitatie van de nieuwe turbines, waarbij geen sprake is van mitigatie. Het gunstige effect van de sanering zoals beschreven in de aanvraag vangt pas aan ná de sanering van alle bestaande turbines, dus na sanering van alle 221 turbines in 2026.

Uit onderzoek in de Eemshaven⁵ blijkt dat als gevolg van het aantal vliegbewegingen van vogels door het plangebied er grote variatie bestaat tussen turbines en aantallen slachtoffers per jaar. Het is op voorhand niet ondenkbaar dat ook in het plangebied van windpark Zeewolde bepaalde, bestaande windturbines substantieel meer slachtoffers veroorzaken. Door juist deze turbines bij voorrang te saneren wordt de gunstige staat van instandhouding ondersteund en kan het bevoegde gezag overwegen om, op basis van het saneringsplan, af te zien van het toepassen van een stilstand voorziening of de duur hiervan te beperken. Als gevolg van de aanwezigheid van de nieuwe turbines, die zelf slachtoffers onder vogels zullen maken, verwacht u ook een negatief effect op de bestaande turbines, u verwacht immers dat het aantal slachtoffers bij de bestaande turbines met 20% zal stijgen als gevolg van de dubbeldraaitijd.

Nu er gedurende de periode van 2021 tot en met 2026 geen mitigerende werking uitgaat van de sanering ben ik van mening dat (tenminste) tijdens de dubbeldraaitijd maatregelen getroffen moeten worden om het aantal slachtoffers te reduceren.

Op dit moment is een methode waarbij de nieuwe turbines in perioden waarbij er veel vogels vliegen stilgezet worden een bruikbare optie. Bij deze vorm van mitigatie speelt proportionaliteit een grote rol.

Op grond van de wettekst moeten wij bij beoordeling van het effect van ontheffingverlening op de staat van instandhouding van soorten rekening houden met 'het effect van de som van invloeden' die op de betrokken soorten inwerken. De provincie Groningen heeft onderzoek laten doen naar de mogelijkheden om het risico voor behoud van de vogelstand nader te beperken bij de oprichting van nieuwe turbines in deze windrijke regio. Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport "*Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties*" (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016) en is, voor zover bekend, het eerste en voorlopig enige Nederlandse onderzoek wat inzicht biedt in effectiviteit en het mogelijke resultaat van een proactieve stilstandsvoorziening. Dit rapport is op dit moment dan ook toonaangevend voor wat betreft het bepalen van de balans tussen ecologie en het winnen van energie uit wind in relatie tot een proactieve stilstandsvoorziening.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

⁵ Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties. Bureau Waardenburg-rapportnr 16-100. Altenburg & Wymenga, Veenwouden en Bureau Waardenburg, Culemborg.

In het rapport wordt geconcludeerd dat een relatief beperkte periode van stilstand van turbines, gedurende periodes van gestuwde trek⁶, kan leiden tot een forse beperking van het aantal aanvaringslachtoffers.

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "rekening moeten houden" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

Ondanks het feit dat het oprichten en in werking hebben van de 91 turbines waarop dit besluit toeziet, slechts een marginaal effect zal hebben op de staat van instandhouding van diverse trekvogels, is het een feit dat voor sommige soorten geldt dat de staat van instandhouding onder druk staat. Het is verregaand onzeker hoe de trekvogelpopulaties zich in de komende decennia zullen ontwikkelen. Hierbij is van belang dat aanwijzingen bestaan dat thans grootschalige veranderingen optreden in ecosystemen die van belang zijn voor trekvogels.

Daarnaast merk ik op dat de windturbines gedurende (ten minste) 25 jaar operationeel blijven en gedurende deze periode aanvaringslachtoffers zullen blijven veroorzaken. Verder is de verwachting dat het aantal windparken in Nederland in de toekomst nog zal toenemen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat ik het vanuit het voorzorgbeginsel noodzakelijk acht om gerichte maatregelen te nemen om in windpark Zeewolde sterfte onder trekvogels te reduceren.

Uit voornoemd rapport blijkt dat het stilzetten van windturbines tijdens de vogeltrek kan leiden tot een aanzienlijke beperking van de sterfte onder trekvogels. Deze slachtoffers vallen 's nachts tijdens de voorjaarstrek en de najaarstrek in de maanden maart, april, mei, september, oktober en november. Uit het rapport blijkt tevens dat de efficiëntste stilstandsvoorziening, waarbij veel sterfte wordt voorkomen (75%)⁷ kan worden gerealiseerd in relatief weinig nachten, namelijk 25 nachten stilstand per jaar.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

⁶ Hiermee worden periodes bedoeld waarbinnen aanmerkelijk meer trekvogels door het windpark heen vliegen dan andere perioden. Nadrukkelijk wordt hier *niet* gerefereerd aan locaties waar gestuwde trek plaatsvindt.

⁷ Het is bekend dat dit percentage geldt voor windpark Eemshaven; een locatie waar gestuwde trek plaats vindt. In Zeewolde is echter sprake van een breedfront trek waarbij mogelijk een ander percentage hoort. Initiatiefnemer kan overwegen een mitigatieplan op te stellen waaruit de reductie voor windpark Zeewolde blijkt. Mocht dit mitigatieplan daar aanleiding toe geven kan het bevoegd gezag besluiten af te zien van het toepassen van stilstand.

Voor de toekomstig geplande 91 windturbines in windpark Zeewolde kan deze stilstandvoorziening, worden gerealiseerd met vertical radar met een SCADA-warningsysteem ofwel door gebruik te maken van metingen met de luchtmachtradar bij Leeuwarden in combinatie met het trekvoorspellingsmodel Flysafe. Het maximum aantal nachten stilstand wordt bepaald op 25 nachten per jaar⁸

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Daarnaast is er geen rekening gehouden met de verdeling van de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windturbines zoals deze beschreven is in voorschrift i maar is gewerkt met een gemiddelde. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter. De nieuwe windmolens krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotor diameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat de totale rotoroppervlakte zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder vogels zal toenemen in plaats van zal afnemen. Gezien de specifieke effecten van de toenemende hoogte en rotoroppervlak door u niet zijn onderzocht maar u werkt met een gemiddelde is het niet op voorhand uit te sluiten dat de sterfte onder vogels tijdelijk zal toenemen.

Naar aanleiding van de zienswijzen

Het gebruik van de 1%-mortaliteitsnorm in effectstudies voor windparken is, bij gebrek aan een wetenschappelijk goed onderbouwd alternatief, ook door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, in navolging van het Hof van Justitie, geaccepteerd. Daarbij heeft de Afdeling bestuursrechtspraak het criterium ook aanvaard bij populaties die verkeren in een ongunstige staat van instandhouding (zie ABRvS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215). Ook mag dit criterium worden toegepast bij kleine populaties (ABRvS 1 april 2009, ECLI:NL:RVS:2009:BH9250).

In de aanvraag levert initiatiefnemer een momentopname aan waarbij gerefereerd wordt aan het sterftcijfer behorende bij de populatieomvang van dat moment. Op basis van deze gegevens is initiatiefnemer van mening dat gesteld mag worden dat de SVI niet in het geding komt.

Deze aanname behoeft enige nuancering. De vraag die thans ter beoordeling voorligt is de vraag of de SVI gedurende de looptijd van de ontheffing (25 jaar) niet in het geding is. Het zou dan ook accurater zijn om de jaarlijkse sterfte in relatie tot de SVI zoals deze in 2043 aan de orde is als uitgangspunt te nemen.

⁸ Afhankelijk van een eventueel op te stellen mitigatieplan kan het bevoegd gezag besluiten dit maximum naar beneden bij te stellen.

De natuurlijke sterfte, en daarvan afgeleid het 1% criterium zijn daarnaast geen vaste gegevens. De natuurlijke sterfte, oftewel het aantal jaarlijkse sterftegevallen door een natuurlijke oorzaak wordt niet gemonitord, het is een aanname. De "natuurlijke sterfte" onder soorten is afhankelijk van veel factoren die van jaar tot jaar kunnen verschillen. Denk hierbij aan mislukte broedgevallen, sterfte door honger of anderszins. Naast de natuurlijke sterfte heeft ook de niet natuurlijke sterfte door bijvoorbeeld windmolens of verkeersslachtoffers een effect op de staat van instandhouding.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

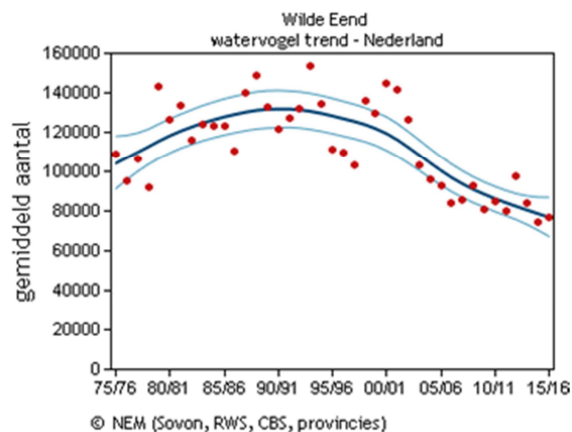
Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Het 1% criterium moet dan ook gezien worden in relatie tot populatie dynamische gegevens. Hiermee kan de groei van een populatie inzichtelijk gemaakt worden. Het meest voor de hand liggende voorbeeld is het afzetten van de sterfte tegen de geboorten. Worden er meer dieren geboren dan er sterven, dan groeit een populatie; worden er evenveel geboren als er sterven, dan blijft een populatie gelijk en als er meer sterven dan geboren worden, dan wordt een populatie kleiner. Maar ook hier geldt dat er veel veranderlijke factoren zijn.

Nu blijkt dat het natuurlijke sterftecijfer, afgezet tegen het aantal geboorten, ook onvoldoende informatie bevat om een uitspraak te kunnen doen over de SVI, moet gekeken worden naar een meer betrouwbare methode. Deze kan gevonden worden in het weergegeven van de ontwikkelingen binnen een populatie over een langere periode, de populatietrend. De populatietrend wordt weergegeven in een grafiek. Hieronder als voorbeeld de trend van de wilde eend.

Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (donker gekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijn)

Tabel en toelichting overgenomen van: www.sovon.nl

Het feit dat er jaarlijks minder wilde eenden worden geteld is een indicatie die iets kan zeggen over de SVI. Sovon classificeert de SVI van de wilde eend als niet broedvogel anno 2018 als "zeer ongunstig". (<https://www.sovon.nl/nl/soort/1860>, geraadpleegd op 12 maart 2018).

In het MER advies wordt aan initiatiefnemer expliciet gevraagd om een inschatting te maken van vogelsoorten met een matig ongunstige staat van instandhouding die risico's lopen als gevolg van het windpark [...] mitigerende maatregelen als het stilzetten van turbines te beschrijven (Commissie voor de milieueffectrapportages, 2017a, p 2)⁹. Deze inschatting is door initiatiefnemer aangeleverd, zonder hierbij (zichtbaar) rekening te houden met de ontwikkelingen van de betrokken populaties.

RVO heeft per soort meer in detail gekeken door de aanvraag af te zetten tegen de populatietrend op basis van wetenschappelijke informatie verstrekt door SOVON. Hierbij zijn drie uitkomsten mogelijk:

1. De SVI en de populatie trend van de betrokken vogelsoort is niet dalende, dan zijn maatregelen gewenst maar niet noodzakelijk;
2. De SVI en de populatie trend van de betrokken vogelsoort is dalende, dan zijn maatregelen noodzakelijk;
3. De SVI en de populatie trend van de betrokken vogelsoort is onbekend, dan is het ook onbekend of maatregelen al dan niet noodzakelijk zijn.

In bijgevoegde tabel in bijlage 2 is de uitkomst van deze beoordeling voor alle aangevraagde vogelsoorten in beeld gebracht. Uit deze analyse is naar voren gekomen dat van een aantal van de aangevraagde soorten het op voorhand onzeker is of op middellange termijn en lange termijn de staat van instandhouding zonder maatregelen gegarandeerd is.

Deze constatering staat op gespannen voet met het doel van de Vogelrichtlijn¹⁰; hierin staat het behoud en herstel van vogelpopulaties voor de lange termijn staat voorop: "*The overall objective of the Birds Directive is to maintain and restore the populations of naturally occurring wild bird species present in the EU (ca 500 species) at a level which will ensure their survival over the long term*" (European Union, 2011, p 17).

Het aantal windturbines groeit de laatste jaren sterk en beperkt zich niet meer tot enkele locaties; door het gehele Nederlands landschap verspreid zijn turbines aanwezig. Vogels lopen dus op steeds meer plekken het risico slachtoffer te worden van een windturbine.

Voor Windpark Zeewolde wordt voor 25 jaar ontheffing verleend en maakt dan ook (tenminste) 25 jaar slachtoffers onder vogelsoorten waarvan de populatie trend al decennia lang (significant) dalende is. Ik ben dan ook van mening dat, om de vogelstand voor nu en in de nabije toekomst te behouden, mede gezien de snelle expansie van het aantal windturbines er thans maatregelen nodig zijn ter bescherming van soorten op middellange en lange termijn. Aanvrager maakt immers gebruik van een momentopname, waarbij de populatietrend niet of nauwelijks een rol speelt.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

⁹ Commissie voor de milieueffectrapportage, 2017a, Windpark Zeewolde, toetsingsadvies over het milieueffectrapport, projectnummer 3089

¹⁰ Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council

Ook de commissie MER benoemt het voorkomen van slachtoffers en vleermuizen in haar factsheet als belangrijke eis en in een recente, vergelijkbare beoordeling wordt gevraagd om de volgorde van de voorgenomen sanering als mitigerende maatregel in te zetten (Commissie voor de milieueffectrapportage, 2017b, p 3)¹¹ alsook te kijken naar andere relevante mitigerende maatregelen ook bij de *eindfase* van het project (Commissie voor de milieueffectrapportages, 2017b, p 6 - 7)¹².

Nu op voorhand dan ook niet met zekerheid gesteld kan worden dat de staat van instandhouding op middellange of lange termijn niet in gevaar komt zijn maatregelen in de vorm van een preventieve stilstandvoorziening dan ook gepast.

Eindoordeel ecologische afweging vogels

Ten aanzien van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van enkel windpark Zeewolde de 1% mortaliteitsnorm niet wordt overschreden. Een effect op de gunstige staat van instandhouding van bovengenoemde soorten is op termijn dan ook niet te verwachten. Echter, vanwege de aanwezigheid van andere windparken in de directe omgeving, de toenemende hoogte van de winturbines en de grootte van de rotoroppervlakte van de windturbines kan dit op voorhand ook niet uitgesloten worden. Ik meen dat met de in voorschrift j voorgestelde maatregelen het risico voor het behoud van de vogelstand voldoende adequaat wordt beperkt. Ik heb daartoe voorschrift j verbonden aan dit besluit.

De gunstige staat van instandhouding van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw,

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

¹¹ Commissie voor de milieueffectrapportage, factsheet Windparken op land en milieueffectrapportage

¹² Commissie voor de milieueffectrapportage, 2017b, Windpark Blauw, advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport, projectnummer 3177

sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Artikel 3.5, lid 1 Wet natuurbescherming: Habitatrichtlijnsoorten

De gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis zijn in het plangebied aangetroffen. Tijdens het vleermuisonderzoek is de gewone dwergvleermuis het meest waargenomen. De ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de laatvlieger waren tijdens het onderzoek ook vrij regelmatig waargenomen. De meervleermuis, tweekleurige vleermuis, watervleermuis en de gewone grootoorvleermuis zijn minder frequent vastgesteld. Door de ingebruikname van windpark Zeewolde kunnen de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige vleermuis en de tweekleurige vleermuis worden gedood en verwond. Binnen windpark Zeewolde worden per jaar maximaal 49 slachtoffers van de gewone dwergvleermuis, 55 slachtoffers van de ruige dwergvleermuis, 21 slachtoffers van de rosse vleermuis, 12 slachtoffers van de laatvlieger en 3 tot 6 slachtoffers van de tweekleurige vleermuis verwacht.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de genoemde soorten vleermuizen tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven. Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden, locaties waar de aanvaringskans met vleermuizen hoog zijn worden vermeden en tijdens de herstructureringsperiode zal een stilstandvoorziening worden toegepast om het aantal slachtoffers tijdens de periode van gelijktijdig draaien te beperken. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Tijdens de beoordeling zijn alleen de effecten op het aantal vleermuizenlachtoffers van de 91 nieuwe windturbines berekend. De effecten van de huidige windmolens zijn door u niet inzichtelijk gemaakt. Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windmolens. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

De nieuwe windturbines krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotordiameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat het totale rotoroppervlak zal toenemen is niet uit te sluiten dat het aantal slachtoffers onder vleermuizen zal toenemen in plaats van zal afnemen.

Bij de effectenbepaling dient ook rekening gehouden te worden met cumulatieve effecten. Er wordt door u verondersteld dat het onnodig is om rekening te houden met cumulatieve effecten omdat een sterfte van 1% van de natuurlijke sterfte verwaarloosbaar is. Echter, uit de resultaten van het BMU model blijkt dat de sterfte voor alle aangevraagde soorten vleermuizen hoger zal zijn dan de 1% mortaliteitsnorm. Gezien het sterfte aantal door een toenemende grootte van de windmolens mogelijk nog hoger komt te liggen, is het wel degelijk van belang om rekening te houden met cumulatieve effecten.

U heeft niet voldoende inzichtelijk gemaakt hoeveel slachtoffers er in cumulatie met andere projecten verwacht kunnen worden en daarmee is het dus onbekend of de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis al dan niet in het geding komt. Uit uw aanvraag blijkt echter wel dat de gehanteerde norm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis door de aanwezigheid van windpark Zeewolde al overschreden wordt.

U geeft aan dat er in het de dubbeldraaiperiode, zijnde de periode waarin de bestaande windturbines in gebruik zijn tegelijk met de nieuwe windturbines waarvoor ik thans ontheffing verleen, gebruik zal worden gemaakt van een vaste stilstandvoorziening, ingericht op variabelen die bepalend zijn voor vleermuisactiviteit (periode, tijdstip van de dag, temperatuur en windsnelheid). Hiermee gaat u voorbij aan het feit dat u jaarlijks, dus zowel binnen de dubbeldraaiperiode als daarbuiten, de gehanteerde 1% mortaliteitsnorm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis zult overschrijden. De door u voorgestelde stilstandvoorziening dient dan ook gedurende de gehele operationele fase van het windpark geëffectueerd te worden. Ik ben er bij de beoordeling vanuit gegaan dat deze voorziening in alle 91 windturbines wordt toegepast en heb dit ook als zodanig voorgeschreven met voorschrift k.

Voor vleermuizen kan het aantal slachtoffers eenvoudig gereduceerd worden met 80-90%. Door onder specifieke omstandigheden de turbines (bijna) stil te laten staan. Aanvaringen vinden alleen plaats bij kalm en warm weer in het najaar. (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p66). Het in de ontheffing opgenomen voorschrift k is overgenomen uit het onderzoek (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p68).

Ten aanzien van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van windpark Zeewolde (uitgerust met een stilstandvoorziening) de 1% mortaliteitsnorm niet overschrijdt.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Nadere motivering monitoring

Aan dit besluit zijn een aantal voorschriften verbonden die de productie van energie uit wind kunnen beperken. Zoals eerder betoogd blijkt uit onderzoek van Bureau Waardenburg dat deze beperking 1,25% betreft. Het is dan ook in het belang van de doelstelling van het project om, indien gekozen wordt voor een beperkende maatregel, te monitoren of de duur van de stilstand beperkt kan worden zodat op termijn meer energie geproduceerd kan worden.

Indien resultaten uit monitoring aanleiding geven tot het nemen van aanvullende mitigerende maatregelen of versoepeling van de stilstandvoorziening voor vogels of vleermuizen, dan kan het bevoegd gezag daartoe besluiten.

Samenvatting andere bevredigende oplossing

Rijk en provincies zorgen voor het ruimtelijk mogelijk maken van de doorgroei van windenergie op land tot minimaal 6.000 Megawatt in 2020. Andere locaties zijn onderzocht in het Milieu Effect Rapport (MER) en de locatie is op basis van onder meer een plan MER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het project is dan ook locatiegebonden.

De keuze van de locatie is onder andere gebaseerd op veldonderzoek naar concentraties van vogelsoorten en vleermuizen en de afstand die wordt gehouden tot belangrijke gebieden, zoals Natura 2000-gebieden. Op de locatie bevinden zich geen voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels. Uit het MER blijkt dat de verschillende onderzochte alternatieven met betrekking tot de positie van de windturbines weinig onderscheidend zijn voor wat betreft natuur.

Het gekozen voorkeursalternatief (VKA) is gebleken het alternatief te zijn waarbij het minste slachtoffers te verwachten zijn. Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan de aalscholver, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiswaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop, zwarte roodstaart, gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Belang

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen 'de bescherming van flora en fauna' en 'volksgezondheid of de openbare veiligheid' zoals genoemd in artikel 3.3, lid 4, sub b van de Wet natuurbescherming; alsmede op grond van de belangen 'de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats', 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' en 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' zoals genoemd in de artikelen 3.8, lid 5, sub b en 3.10, lid 2 van de Wet natuurbescherming.

Het belang 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' wordt niet genoemd in artikel 3.3, lid 4 sub b of artikel 3.8 lid 5 sub b van de Wet natuurbescherming en kan derhalve niet aan dit besluit ten grondslag liggen.

Flora en fauna

Klimaatverandering heeft een grote invloed op flora en fauna doordat directe veranderingen optreden in de leefomgeving van flora en fauna. Er treedt een verandering in de klimatologische omstandigheden op, maar ook in de voedselketen. Voor koudeminnende soorten worden de leefomstandigheden in Nederland ongunstiger, waardoor ze in aantal achteruitgaan. Voor warmteminnende soorten wordt Nederland daarentegen gunstiger. Verwachte effecten en waargenomen ontwikkelingen betreffen niet alleen een verschuiving in de aanwezigheid van soorten, maar ook verlies aan biodiversiteit onder soorten die zich niet tijdig kunnen aanpassen aan de verandering in de leefomgeving, de optredende extremen of de verandering in het ecosysteem.

Volksgezondheid

Klimaatverandering is van invloed op de volksgezondheid. Deze invloed is overwegend negatief, met uitzondering van een afname van wintersterfte. Deze negatieve invloed is het gevolg van frequenter optreden van weersextremen, de toename van het risico op overstroming en de toename van vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën ten gevolge van verandering van het regionale klimaat. Een toename en vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën en hiermee verbonden infecties en ziekte- en sterftegevallen ten gevolge van de gewijzigde regionale klimatologische omstandigheden treedt naar verwachting op. De effecten hiervan vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Openbare veiligheid

Klimaatverandering beïnvloedt het watersysteem. Dit leidt tot diverse bedreigingen voor de openbare veiligheid. De potentiële gevolgen zijn van invloed op veiligheid tegen overstromen, zoetwatervoorziening en de elektriciteitsvoorziening. Ten gevolge van klimaatverandering is sprake van zeespiegelstijging. Enerzijds door een opwarming van de gemiddelde temperatuur van de oceanen en anderzijds door het afsmelten van grote ijsmassa's. Aangezien bijna 60% van Nederland gevoelig is voor overstromingen vanuit zee of rivieren, leidt klimaatverandering tot een verhoogd risico op overstroming.

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten

Beide bovenstaande belangen zijn tevens dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. Gelet op voorgaande ben ik van oordeel dat de belangen 'de bescherming van flora en fauna', 'volksgezondheid of de openbare veiligheid', de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats' en 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' voldoende zijn om de negatieve effecten op de soorten, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, te rechtvaardigen

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bijlage 2

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Soort	SVI niet broedvogel	Trend 1980 - 2016
aalscholver	gunstig	significante toename van <5% per jaar
blauwe reiger	gunstig	significante toename van <5% per jaar
boerenzwaluw	gunstig	onbekend
bonte vliegenvanger	onbekend	onbekend
bonte strandloper	gunstig	significante toename van <5% per jaar
boompieper	zeer ongunstig	onbekend
bosrietzanger	onbekend	onbekend
bruine kiekendief	matig ongunstig	gelijk
buizerd	gunstig	significante toename van <5% per jaar
fitis	onbekend	onbekend
gaai	gunstig	significante toename van <5% per jaar
gekraagde roodstaart	onbekend	onbekend
gele kwikstaart	matig ongunstig	onbekend
gierzwaluw	onbekend	onbekend
goudhaan	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
goudplevier	matig ongunstig	significante toename van <5% per jaar
grasmus	onbekend	onbekend
graspieper	gunstig	geen significante aantalsverandering
grauwe gans	gunstig	significante toename van >5% per jaar
grauwe vliegenvanger	onbekend	onbekend
groenling	gunstig	significante toename van <5% per jaar
grote lijster	onbekend	significante afname van <5% per jaar
heggenmus	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
holenduif	gunstig	significante toename van <5% per jaar
houtsnip	gunstig	licht stijgende toename
huiszwaluw	onbekend	onbekend
kauw	onbekend	significante afname van <5% per jaar
keep	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
kievit	matig ongunstig	geen significante aantalsverandering
kleine karekiet	onbekend	onbekend
kleine mantelmeeuw	matig ongunstig	geen significante aantalsverandering
kleine plevier	onbekend	licht stijgende toename
kneu	onbekend	significante afname van <5% per jaar
knobbelzwaan	gunstig	significante toename van <5% per jaar
kokmeeuw	gunstig	geen significante aantalsverandering

kolgans	gunstig	significante toename van <5% per jaar
koolmees	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
koperwiek	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
krakeend	gunstig	significante toename van >5% per jaar
kramsvogel	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
kuifeend	matig ongunstig	geen significante aantalsverandering
meerkoet	matig ongunstig	geen significante aantalsverandering
merel	gunstig	significante toename van <5% per jaar
nachtegaal	onbekend	onbekend
oeverloper	gunstig	dalende trend
oeverzwaluw	onbekend	onbekend
pimpelmees	gunstig	geen significante aantalsverandering
putter	onbekend	significante toename van <5% per jaar
rietgors	gunstig	geen significante aantalsverandering
rietzanger	onbekend	onbekend
ringmus	zeer ongunstig	significante afname van <5% per jaar
roodborst	gunstig	significante toename van <5% per jaar
roodborsttapuit	onbekend	significante toename van >5% per jaar
scholekster	zeer ongunstig	significante afname van <5% per jaar
sijs	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
smient	matig ongunstig	significante toename van <5% per jaar
sperwer	gunstig	significante afname van <5% per jaar
spreeuw	gunstig	significante afname van <5% per jaar
sprinkhaanrietzanger	onbekend	onbekend
stormmeeuw	gunstig	significante toename van <5% per jaar
tafeleend	zeer ongunstig	significante afname van <5% per jaar
tapuit	gunstig	onbekend
tjiftjaf	gunstig	geen significante aantalsverandering
toendrarietgans	gunstig	significante toename van <5% per jaar
torenvalk	onbekend	significante afname van <5% per jaar
tuinfluiter	onbekend	onbekend
tureluur	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
leeuwerik	onbekend	onbekend
vink	onbekend	significante toename van <5% per jaar
visdief	zeer ongunstig	zeer sterke afname vanaf 2010
waterhoen	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
waterral	gunstig	toename
watersnip	gunstig	licht dalende trend

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

wilde eend	zeer ongunstig	significante afname van <5% per jaar
wintertaling	gunstig	geen significante aantalsverandering
witte kwikstaart	gunstig	geen significante aantalsverandering
wulp	matig ongunstig	significante toename van <5% per jaar
zanglijster	gunstig	geen significante aantalsverandering
zilvermeeuw	matig ongunstig	significante afname van <5% per jaar
zwarte kraai	gunstig	significante afname van <5% per jaar
zwartkop	gunstig	onbekend
zwarte roodstaart	onbekend	onbekend

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

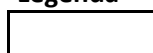
Datum
7 mei 2018

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bron: www.sovon.nl (geraadpleegd op 28 februari 2018)

Legenda

Noodzaak onbekend

Gewenst, niet noodzakelijk

Noodzakelijk

Toelichting

De aanvraag gaat onvoldoende in op de lange termijn effecten van de aanwezigheid van het windpark. Het windpark wordt tenminste 25 jaar geëxploiteerd en zal gedurende deze gehele operationele periode slachtoffers maken. In de aanvraag wordt echter beperkt getoetst aan de 1% mortaliteitsnorm, zonder hierbij rekening te houden met een dalende trend. Bij de beoordeling is deze trend echter wel nader beschouwd waarbij de gegevens van 1980 tot 2016 betrokken zijn. Aan de hand van de soortinformatie, beschikbaar op www.SOVON.nl (geraadpleegd op 28 februari 2018) heeft een nadere beoordeling per soort plaats gevonden. Hierbij is enerzijds gekeken naar de staat van instandhouding van niet broedvogels. Indien deze gunstig is en de trend is gelijk of er is sprake van een toename, dan zijn mitigerende maatregelen gewenst, maar niet noodzakelijk. Indien de gunstige staat van instandhouding van niet broedvogels ongunstig, matig ongunstig of zeer ongunstig is en de trend is onbekend, of dalende dan zijn maatregelen noodzakelijk. Indien zowel de staat van instandhouding van niet broedvogels als de trend onbekend zijn kan de noodzaak niet bepaald worden. Hoewel de staat van instandhouding van deze soorten anno 2018 niet in gevaar is kan op voorhand niet uitgesloten worden dat deze gedurende de looptijd van de ontheffing wél in gevaar zal komen; zeker bij soorten die sinds de jaren '80 van de vorige eeuw al een significante daling laten zien. Ik ben dan ook van mening dat voor de oranje gekleurde soorten het treffen van mitigerende maatregelen noodzakelijk is.